

Naziv originala:
Elizabeth Kostova
THE SWAN THIEVES

Copyright © Elizabeth Kostova, 2010
Translation Copyright © 2010 za srpsko izdanje Alnari d.o.o.

ISBN 978-86-7710-495-5

Radjivci labudova

ELIZABET KOSTOVA

Preveo Vladan Stojanović

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2010.

*Za moju majku
la bonne mere*

Ne biste poverovali koliko je teško
smestiti usamljenu priliku na platno
i usmeriti celokupno interesovanje
na jedinstveni i univerzalni lik, a da
on ostane živopisan i stvaran.

— EDUAR MANE, 1880. GODINE

ISPRED SELA JE VATRENI PRSTEN, CRNA MRLJA u otopljenom snegu. Po- red njega je korpa. Mesecima je tamo. Nemilosrdno vreme ju je obojilo pepeljastom bojom. Tu su i klupe na kojima starci sede da ogreju pro- mrzle ruke – sad je previše hladno za to, previše blizu sumraku, previše turobno. Ovo nije Pariz. Vazduh miriše na dim i noćno nebo. Jantarni sjaj nepovratno bleedi iza stabala, sunce samo što nije zašlo. Mrak se tako brzo spušta da je neko već zapalio lampu na prozoru kuće najbliže napuštenoj vatri. Januar je, ili februar, a možda i gadni mart, 1895. go- dine. Godina će biti označena grubim crnim ciframa u senovitom uglu. Mrlje otopljenog snega ruže škriljčane seoske krovove. Gomile vlažnog snega klize sa streha. Zidovi opkoljavaju neka dvorišta, dok se druga otvaraju ka poljima i blatnjavim vrtovima. Kućna vrata su zatvorena. Kuhinjski mirisi se dižu iz dimnjaka.

Samo jedna osoba se kreće u ovoj pustolini. Žena u debeloj putnoj odeći žuri stazom ka poslednjim kućama. Neko je tamo upalio lampu. Ljudsko obličje je nagnuto nad plamenom, ali je nerazpoznatljivo na dalekom prozoru. Žena na stazi privlači pažnju dostojanstvenim drža- njem. Ne nosi pohabanu kecelju i drvene sandale meštanki. Njen ogr- tač i duga haljina ističu se na pozadini od ljubičastog snega. Kapuljača je obrubljena krznom. Ono zaklanja sve izuzev belog, oblog obraza. Rub haljine je ukrašen bledoplavom geometrijskom šarom. Udaljava se sa zavežljajem u rukama, s nečim dobro umotanim, zbog hladnoće. Drveće pruža utrnule grane k nebu, natkriljujući sokak. Neko je izve- šao crvenu tkaninu ispred kuće na kraju puta – možda je to šal ili manji stolnjak. Samo drečavo platno odudara od okolnog sivila. Žena štiti zavežljaj rukama, skrivenim u rukavicama. Najvećom brzinom se udaljava od središta sela. Skupocenim čizmama gazi po zaleđenim barama sokaka. Dahom tvori blede, prozračne oblačiće u sve gušćoj

tami. Odmiče puteljkom, odlučnim, pribranim, žurnim korakom. Da li napušta selo ili žuri k nekoj od poslednjih kuća?

Jedina osoba koja je posmatra ne zna odgovor na to pitanje, niti ga to zanima. Čitavo popodne je proveo u radu. Slikao je zidove, raspoređivao turobna stabla, premeravao sokak i strpljivo čekao desetak minuta dug zimski zalazak sunca. Žena je uljez, ali je i nju naslikao. Brzim potezima je uhvatio pregibe njene odeće. Izvukao je obris kapuljače pomoću umirujuće dnevne svetlosti. Nije mu promaklo da je nagnuta napred, kao da se bori sa hladnoćom ili greje zavežljaj. Nepoznata žena je slatko iznenađenje. Doživeo ju je kao nedostajuću notu, neophodni pokret poslat da ispuni središnji deo sokaka, pokrivenog prljavim, razmekšanim snegom. Odavno se povukao unutar četiri zida. Star je. Udovi mu se ukoče posle petnaestak minuta slikanja na otvorenom. Stoga je samo mogao da zamisli njeno ubrzano disanje, zvuk njenih koraka na putu i škripanje snega pod oštrim petama čizama. Onako mator i bolestan, na trenutak je poželeo da se nepoznata žena okrene i baci pogled na njega. Zamišljao je njenu tamnu i meku kosu, vatrenocrvene usne i krupne, oprezne oči.

Laknulo mu je što se nije okrenula. Potrebna mu je ovakva kakva je. Neophodno je da se udaljava od njega, da odmiče sve dublje u snežni tunel platna, potrebna su mu njena prava leđa, teške haljine sa elegantnom bordurom i njene ruke što grle poveći zavežljaj. Ona je stvarna žena, u žurbi, ali je zauvek ovekovječena. Zaustavljena je u svojoj žurbi. Stvarna žena je prenesena na platno.

1. Marlow

SVE JE POČELO TELEFONSKIM POZIVOM APRILA 1999. godine, manje od nedelju dana nakon što je Robert Oliver potegao nož u izložbenom prostoru devetnaestovekovne kolekcije Nacionalne galerije. Bio je ponedjeljak. Jedno od groznih jutara, kakvo ponekad popadne po Vašingtonu i okolini kad se proleće rascveta i vazduh zagreje. S tmurnog neba je padao teški grad. Grmljavina se prolamala naglo ohlađenim vazduhom. Nije prošlo ni nedelju dana od masakra u srednjoj školi Kolambajn u Litltonu, u Koloradu. Neprestano sam razmišljao o tom događaju, kao i svaki psihijatar u zemlji. Kancelarija mi je bila puna mržnjom obuzetih mladića s puškama sa skraćenom cevi. Kako smo ih izneverili? I kako smo još više izneverili njihove žrtve. Preteće nevreme i opšta tuga tog su se jutra spojili u jedinstven, nimalo prijatan osećaj.

Telefon je zazvonio. Odmah sam prepoznao glas s druge strane žice. Pripadao je prijatelju i kolegi, dr Džonu Garsiji, dobrom čoveku i psihijatru. Nekada davno smo zajedno išli u školu. Ponekad me je vodio na večeru, u restorane po njegovom izboru. Retko kad mi je dozvoljavao da platim. Radio je na prijemu hitnih slučajeva u jednoj od najvećih vašingtonskih bolnica. Bavio se pojedinačnim slučajevima, baš kao i ja.

Zamolio me je da preuzmem njegovog pacijenta. Iz koleginog tona mi je bilo jasno koliko mu je stalo da se prihvatim tog posla. „Momak bi mogao biti težak slučaj. Nisam načisto s njim. Mislim da će mu biti najbolje kod tebe u Goldengrouvu. Izgleda da je umetnik, i to uspešan. Uhapsili su ga prošle nedelje i doveli ovamo. Ne priča mnogo, niti mu se ovde dopada. Zove se Robert Oliver.“

„Čuo sam za njega, ali ne poznajem njegov rad“, priznao sam. „Uglavnom se bavi pejzažima i portretima. Mislim da je jedan njegov rad pre nekoliko godina osvanuo na omotu *ART njuza*. Zašto je uhapšen?“ Prišao sam prozoru. Posmatrao sam kako grad pada kao skupoceni beli

šljunak preko zidom opasanog zadnjeg dvorišta. Padao je po travnjaku i ubijao magnolije. Trava je već bila jarkozelena. Vodnjikavo sunce je na tren osvetlilo svet, sve dok ga novi nalet grada nije zbrisao.

„Pokušao je da nožem napadne sliku u Nacionalnoj galeriji.“

„Sliku, a ne neku osobu?“

„Pa, izgleda da u tom trenutku u sali nije bilo nikog osim njega. Čuvar je video kako se približava slici.“

„Da li je pružao otpor?“ Grad se taložio po zelenoj travi.

„Jeste. Bacio je nož na pod. Uhvatio se u koštac s čuvarom. Dobro ga je namučio. On je krupan čovek. Zbog nečega se smirio i dozvolio da ga odvedu. Muzej još razmišlja da li da ga optuži za napad na službeno lice. Mislim da će odustati od toga. Jasno je da je mnogo rizikovao.“

Pogledom sam premeravao zadnje dvorište. „Nacionalna galerija pripada federalnim vlastima, zar ne?“

„Tako je.“

„Znaš li kakav je to bio nož?“

„Džepni nožić. Ništa opasno, ali je mogao da nanese mnogo štete. Bio je veoma uzbuđen, kao srednjovekovni ratnik na viteškom pohodu. Slomio se u stanici. Rekao je da danima nije spavao. Pustio je neku suzu. Dovedi su ga u odeljenje za hitne psihijatrijske slučajeve. Primio sam ga.“ Džon je ćutao. Čekao je moj odgovor.

„Koliko ima godina?“

„Mlad je. To jest, ima četrdeset tri. To je za nas mlad čovek, zar ne?“ Nasmejao sam se. Pre dve godine smo napunili pedesetu. To nas je šokiralo. Pokušali smo da se s tim izborimo zajedničkom zabavom s nekoliko vršnjaka, sapatnika.

„Nosio je još neke stvari, blok za crtanje i paket starih pisama. Niko ne sme da ih pipne.“

„Dobro, ali šta ja da radim s njim?“ Naslonio sam se na sto. Odavno sam se probudio i odonda nisam ništa jeo.

„Preuzmi ga, molim te“, reče Džon. „Hoću da se brineš o njemu.“

Oprez je duboko usađen u sve pripadnike naše profesije. „Zašto? Zašto bih sebi navalio dodatni teret na pleća?“

„Ma nemoj, molim te.“ Džon se smejavao. „Znam da nikad nisi odbio pacijenta, doktore Posvećeni. Siguran sam da ćeš proceniti da je ovaj vredan truda.“

„Zato što sam slikar?“

Malčice je oklevao. „Tako je. Neću se pretvarati da razumem umetnike, ali mislim da ćeš izaći na kraj s njim. Ne govori mnogo. To znači da sam dosad izvukao tri rečenice iz njega. Momak klizi u depresiju, uprkos lekovima. Ponekad je gnevan i veoma uzbuđen. Zabrinut sam za njega.“

Posmatrao sam drvo, smaragdni travnjak i rasuto, delimično istopljeno grumenje grada. Pogled mi se zaustavio na stablu. Stajalo je malo levo, u uglu prozora. Nadolazeća tama je slezovim listovima i belim pupoljcima dala sjaj koji nisu imali dok je sunce sijalo. „Kakvu terapiju si mu odredio?“

Džon me je upoznao sa spiskom i dozama lekova: stabilizator raspoloženja, antidepresiv i lek protiv nervoze. Uzeo sam olovku i papir sa stola.

„Dijagnoza?“

Nisam bio iznenađen onim što mi je Džon saopštio. „Imali smo sreće da je potpisao dozvolu za pribavljanje informacija dok je komunicirao s nama. Nedavno smo dobili kopije dve godine starog psihijatrijskog dosjea iz Severne Karoline. Odonda nije koristio psihijatrijske usluge.“

„Da li je izuzetno nervozan?“

„Pa, ne želi da govori o tome, ali se to vidi. Dosje svedoči da je i ranije uzimao lekove. Stigao je ovamo s nekoliko pilula i dve godine starom bočicom „klonopina“ u jakni. Nije uzimao stabilizatore raspoloženja, pa od lekova nije imao velike vajde. Uspeli smo da stupimo u kontakt s njegovom ženom u Severnoj Karolini, da budem precizniji, s bivšom ženom. Rekla nam je nešto više o ranijem lečenju.“

„Pokazuje li sklonost ka samoubistvu?“

„Možda. Teško je dati pravilnu procenu pacijenta koji odbija da govori. Ovde nije ništa pokušao. Pre bi se reklo da je gnevan. Ne bih voleo da ga pustim, ne u ovakvom stanju. Instinkt mi govori da treba da ostane pod nadzorom, sve dok neko ne shvati šta se s njim dešava. Potrebno je fino podesiti količinu i vrstu lekova koje prima. Mislim da će rado otići odavde. Vidim da mu se ovde nimalo ne sviđa. Ponaša se kao medved u kavezu – mirni medved.“

„Misliš da ću uspeti da ga navedem da progovori?“ To je bila naša stara šala. Džon nije propustio priliku.

„Marlou, pa svi znamo da bi ti naterao i kamen da progovori.“

„Hvala na komplimentu, a naročito na upropašćenoj pauzi za ručak. Ima li taj pacijent zdravstveno osiguranje?“

„Ima neko. Socijalni radnik vodi računa o tome.“

„Dobro. Pošalji ga u Goldengrouv, sutra u dva, s papirima. Primiću ga.“

Prekinuli smo razgovor. Procenjivao sam mogu li da nacedim nekoliko minuta crtanja dok jedem. Volim to da radim kad mi se nagomila mnogo posla. Imam seanse u pola dva, u dva, u tri i četiri, a zatim sastanak odbora u pet. Sutra me čeka dvanaestočasovna smena u Goldengrouvu, psihijatrijskoj ustanovi u kojoj radim već dvanaest godina. Sad mi treba petnaestominutno druženje sa supom, salatam, olovkom i blokom za crtanje.

Razmišljao sam o nečemu što sam doživeo pre mnogo godina, o događaju kog se rado sećam. U dvadeset prvoj sam diplomirao na Kolambiji (napunili su mi glavu istorijom, engleskim i kojekakvim naukama). Spremao sam se da krenem na medicinu na Univerzitetu u Virdžiniji. Roditelji su mi dali novca da obiđem Italiju i Grčku s cimerom. Bilo je to moje prvo putovanje van Sjedinjenih Država. Bio sam oduševljen slikama u italijanskim crkvama i manastirima i arhitekturom Firence i Sijene. Našao sam se sam u arheološkom muzeju na grčkom ostrvu Paros, na kom se kleše najsavršeniji, providni mramor.

U muzeju je bila samo jedna vredna statua, izložena u zasebnoj prostoriji, metar i pô visoka statua Nike. Oštećeni kip nije imao ruke i noge. Na leđima je imao ožiljke umesto raširenih krila. Crvene mrlje behu naružile mramor, usled dugog stajanja u ostrvskoj zemlji. Uživao sam posmatrajući veličanstveno delo. Draperija je padala kao vodeni slap oko boginjinog tela. Pričvrstili su joj maleno stopalo. Bio sam sam u odaji. Baš sam je crtao, kad mi se približi čuvar i dreknu: „Uskoro zatvaramo!“ Spakovao sam pribor za crtanje čim je otišao. Zatim sam, bez razmišljanja, prišao statui da joj pre oprastanja poljubim stopalo. Čuvar se u sekundi našao kraj mene. Zaurlao je nešto na grčkom, pre no što me je odlučno uhvatio za kragnu. Nikad me nisu izbacili iz bara, ali me je tog dana čuvar izbacio iz muzeja.

Pozvao sam Džona. Imao sam sreće, još nije izašao iz kancelarije.

„O kakvoj je slici reč?“

„Šta?“

„Govorim o slici koju je napao tvoj pacijent, gospodin Oliver.“

Džon se nasmejao. „Nikad se ne bih setio da te pitam. Ime slike se, na svu sreću, nalazilo u policijskom izveštaju. Napao je Ledu. Mislim da je to grčki mit. Samo to znam. U izveštaju piše da je to slika nage žene.“

„Jedne od Zevsovih milosnica“, rekao sam. „Prikazao joj se u obličju labuda. Ko ju je naslikao?“

„Ma hajde. Propituješ me kao da smo na istoriji umetnosti, koju zamalo što nisam pao. Ne znam ko je to naslikao. Duboko sumnjam da je policijski službenik to znao.“

„Dobro. Navali na posao. Želim ti ugodan dan, Džone“, rekao sam i pokušao da otkočim vrat, sa slušalicom na uvu.

„Baš kao i ja tebi, prijatelju.“

2. Marlow

POČEĆU PRIČU IZ POČETKA, PODSEĆANJEM DA JE krajnje lična. Ne samo da je lična već je odraz moje mašte koliko i činjenica. Trebalo mi je deset godina da sredim sve zabeleške i misli o ovom slučaju. Priznajem da sam isprva hteo da napišem članak o Robertu Oliveru za meni najdraži psihijatrijski časopis, u kom sam i ranije objavljivao. Odustao sam od tog nauma. Ko bi objavio nešto što bi moglo biti temelj optužbe za ogrešenje o pravila zanimanja? Moju profesiju krase strogo ćutanje, iako živimo u epohi televizijskih pričaonica i gargantuovske indiskrecije. Mi smo oprezni i odgovorni ljudi, zakonom obavezani na ćutanje. To je jedno od najlepših obeležja mog zanimanja. Ipak, postoje slučajevi kad mudrost odnosi prevagu nad pravilima; svaki doktor prepoznaje takve situacije. Iz predostrožnosti sam promenio sva imena, izuzev sopstvenog. Nisam ga dirao, zato što je jako uobičajeno. Tako mi je drago da ne vidim štete od njegovog navođenja.

Nisam ponikao u porodici s medicinskom tradicijom. Moji roditelji su bili sveštenici. Majka je bila prva žena sveštenica u malobrojnoj verskoj zajednici. Imao sam devetnaest kad je rukopoložena. Živeli smo u najstarijem zdanju u našem gradu u Konektikatu, kući od dasaka,

kestenjaste boje i niskog krova, čije je prednje dvorište ličilo na englesko groblje s tisama, žalosnim vrbama i raznovrsnim drvećem. Stabla su se takmicila za prostor oko škriļjcem popločane staze koja vodi do ulaznih vrata.

Svakog popodneva u tri i petnaest hitao sam kući iz škole. Vukao sam ranac pun knjiga i mrvica, bejzbol kartica i drvenih bojica. Majka bi otvorila vrata, obično u plavoj suknji i džemperu. Ponekad bi obukla crni kostim i beli okovratnik. Tako se oblačila kad je obilazila bolesne, stare, snebivljive i novoobraćene. Bio sam nezadovoljno dete. Imao sam loše držanje i stalan osećaj da je život pun razočaranja, da nije ono što je nagoveštavao da će biti. Majka je bila stroga, ponosna, vesela i puna ljubavi. Rano je opazila moj dar za crtanje i vajanje. Ohrabivala me je s tihom upornošću iz dana u dan. Nikad nije preterivala u hvali, niti je dozvoljavala da posumnjam u kvalitet mojih napora. Ne znam dve različitiije osobe od nas dvoje. Te razlike su bile očigledne već posle mog rođenja, ali nam to nije smetalo da se žarko volimo.

Čudilo me je što sam, uprkos činjenici da mi je majka umrla prilično mlada, ili možda baš zbog toga, primetio da joj u srednjim godinama postajem sve sličniji. Godinama nisam bio samac već neženja. Nedavno sam se izborio s tim problemom. Pretpostavljam da su žene koje volim ili koje sam voleo odreda mušičave, perverzne i zanimljive, baš kao ja u detinjstvu. U njihovom društvu sam postajao sve sličniji majci. Moja supruga nije izuzetak od ovog pravila, ali to ne znači da nismo dobar par.

Od detinjstva sam se trudio da zauzmem smeran i radišan životni stav. Oblikovao sam ga kao reakciju na žene koje sam nekad voleo i moju suprugu, a nesumnjivo i na profesiju, koja mi pruža svakodnevni uvid u ljudski um i teškoće ukalupljivanja u sredinu i genetske kaprice. Život i ja smo se odavno sprijateljili. Nije to bilo vrcavo prijateljstvo kome sam težio kao dečak, već ugodno primirje, oličeno u zadovoljstvu kakvo nudi svakodnevni povratak u moj stan na Kalorama roudu. Ponekad bi me život nagradio snažnim zadovoljstvom, poput onog koje me je spopalo jutros kad sam uzeo narandžu s kuhinjskog stola da bih je oljuštio. Možda me je oduševio pogled na snažnu, sirovu, prirodnu boju.

Postigao sam to tek u odraslom dobu. Obično se misli da deca uživaju u malim stvarima. Moja sećanja drugačije govore. U detinjstvu

sam sanjao velike snove, a potom sve manje i određenije. Sužavali su se u skladu s promenama interesovanja, da bi se konačno usmerili ka biologiji, hemiji i medicinskoj školi. Usledilo je otkrovenje najsićušnijih životnih čestica, neurona, spirala i večito nemirnih atoma. Naučio sam da odlično crtam posmatrajući beskrajne oblike i seni u biološkim laboratorijama, a ne goleme planine, ljude ili činije s voćem.

Kada sada snevam velike snove, tiču se mojih pacijenata. Zamišljam kako će pre ili kasnije osetiti običnu radost u kuhinji zbog pomorandže, gledanja dobrog dokumentarca s nogama na tabureu i još veća zadovoljstva, kakva nudi stalni posao, vraćanja kući i porodici pri zdravoj pameti... Sanjam kako vide stvarno okruženje, a ne stravična lica. Ja pak snevam sitne snove. Sanjam o listu, novoj četkici, jarkonarandžastoj pomorandži, krasnim crtama moje supruge, sjaju u uglu njenih očiju i mekim dlačicama na njenim rukama, osvetljenim lampom u dnevnoj sobi, u kojoj sedi i čita.

Rekoh da se nisam obrazovao s namerom da krenem na studije medicine, ali mislim da nije veliko čudo što sam se opredelio baš za ovu granu medicinske nauke. Majka i otac nisu bili skloni prirodnim naukama. Ipak, oštra lična disciplina, prenesena preko ovsene kaše, čistih čarapa i intenzivne pažnje usmerene na jedinca pripremile su me da izdržim tegobnu biologiju na koledžu i onu još goru na medicinskoj školi – *rigor mortis** u obličju noći provedenih u radnoj sobi nad knjigom, relativno blaga iskušnja u poređenju s kasnijim besanim noćima u bolničkim smenama.

Sanjao sam da postanem umetnik, ali sam se odlučio za medicinu kad je kucnuo čas za odabir životnog zanimanja. Od početka sam znao da će to biti psihijatrija. Smatrao sam je isceliteljskom profesijom i najvažnijom naukom za sticanje dubljeg uvida u ljudsko iskustvo. U stvari, prijavio sam se na nekoliko umetničkih škola posle koledža. Dve prilično dobre su me, na moje zadovoljstvo, primile. Voleo bih da kažem da sam doneo bolnu odluku, kojoj se umetnik u meni žestoko suprotstavio. Presudilo je saznanje da ne mogu mnogo da doprinesem

* *Rigor mortis* – mrtvačka ukočenost, jedan od znakova smrti. (Prim. prev.)

društvu kao slikar. U potaji sam se užasavao nesigurnosti i borbe koje je takav način života iziskivao. Psihijatrija je nudila siguran put za služenje namučenom svetu. Nastavio sam da slikam sebe radi. Zadovoljio sam se saznanjem da mi je put ka samostalnoj slikarskoj karijeri bio otvoren.

Moji roditelji su duboko razmišljali o mom izboru zanimanja. To je postalo očigledno jednog vikenda, kad sam progovorio o medicini tokom redovnog telefonskog razgovora s roditeljima. Ućutali su se. Znao sam da probavljaju upravo serviranu informaciju. Razmišljaju o razlozima mog izbora. Tišinu je prekinula majka. Napomenula je da je svakom potreban sagovornik. Time je istakla vezu između njihovog i mog zvanja. Otac je rekao da postoji mnogo načina za borbu protiv unutarnjih demona.

Moj otac, istini za volju, nije verovao u demone. Za njih nije bilo mesta u savremenom, naprednom svešteničkom pozivu. Pominjao ih je isključivo u podsmešljivom kontekstu. Čini to i pod stare dane. Vrta glavom čitajući o njima u delima ranih propovednika Nove Engleske poput Džonatana Edvardsa ili fascinantnih srednjovekovnih teologa. Umnogome podseća na čitaoca horor literature; čita zato što ga to onespokojava i uzbuđuje. Uvek govori o „demonima“, „vatri pakla“ i „grehu“, u ironičnom tonu, s gadljivom opčinjenošću. Parohijanima koji ga još obilaze u radnoj sobi u staroj kući (nikad se neće penzionisati) nudi krajnje otrežnjavajuću i blagonaklonu sliku onostranih muka. Uveren je da stremimo istom cilju – izbacivanju od patnje, iako se on bavi dušama, a ja dijagnozama, uticajem okoline, obrascima ponašanja i DNK.

U našem domaćinstvu se mnogo radilo, otkad je majka rukopoložena za sveštenicu. To znači da sam imao mnogo vremena za sebe. Borio sam se sa uobičajenim jadima, knjigama i istraživanjima u parku na kraju ulice. Tamo sam čitao sedeći ispod drveta, ili sam crtao planine i pustinje koje nikad nisam video. Najviše sam voleo dela o morskim pustolovinama i prodorima u oblasti izuma i istraživanja. Gutao sam sve biografije napisane za decu – Tomasa Edisona, Aleksandera Grejama Bela, Elija Vitnija* i drugih. Kasnije sam se pozabavio životima medicinskih

* *Eli Whitney* – američki izumitelj (1765–1825), najpoznatiji po izumu pamučnog vitla. (Prim. prev.)

istraživača, na primer Džonasom Solkom i dečjom paralizom. Nisam bio živahno dete, ali sam maštao o odvažnim poduhvatima. Sanjao sam o spasavanju života, o pravovremenom iskoraku na polju medicinskih istraživanja koji će spasti nebrojene živote. I dan-danas ne mogu da pročitam članak u medicinskom časopisu bez sličnih osećanja, bez uzbuđenja zbog tuđeg otkrića i zavisti prema izumitelju.

Ne mogu da tvrdim da je želja da budem spasilac života bila velika tema mog detinjstva, iako bi se od nje mogla napraviti dobra priča. Nisam tako rano odabrao zvanje. Podaci iz silnih biografija su do srednje škole postali nejasna sećanja. Radio sam domaće zadatke bez velikog poleta i s mnogo više zadovoljstva čitao Dikensa i Melvila. Išao sam na dodatnu nastavu iz umetnosti i trčao kros ne osećajući razliku. U prvoj godini sam, uz krik olakšanja, izgubio nevinost sa iskusnijom devojkom. Rekla mi je da se divila mom potiljku na predavanjima.

Moji roditelji su se izborili za izvestan ugled u našem gradu kad su branili i pomogli beskućniku dolutalom iz Bostona, koji je potražio utočište u gradskim parkovima. Zajedno su posećivali lokalni zatvor da bi propovedali među osuđennicima. Sprečili su rušenje kuće radi izgradnje supermarketa, kuće stare gotovo koliko i naša (podignute 1691. godine – naša je iz 1686. godine). Gledali su atletske mitinge, pratili su me na dodelama diploma, pozivali prijatelje na ekumenske pica zabave i držali pogrebne službe na sahranama rano preminulih prijatelja. Njihova vera nije zahtevala komplikovane sahrane, otvorene sanduke i tela nad kojima bi se molilo. Zbog toga nisam imao prilike da dodirnem leš pre medicinske škole, niti da vidim mrtvacu kog sam poznavao, sve dok nisam uhvatio majku za ruku, za savršeno mlitavu, još uvek toplu ruku.

Mnogo godina pre majčine smrti, na školovanju, upoznao sam ranije pomenutog prijatelja, kolegu koji će mi poslati najznačajniji slučaj u mojoj karijeri, ako mi dozvolite da se tako izrazim. Džon Garsija je bio jedan od nekoliko muških prijatelja iz dvadesetih godina, jedan od prijatelja s koledža s kojima sam sam učio za kontrolne iz biologije i istorije ili jurio loptu subotom po podne, a koji sad gube kosu. U medicinskoj školi sam upoznao druge ljude, hitrog koraka, u lepršavim belim kecljama, na predavanjima i u laboratorijama i pri donošenju teških odluka u smenama na prijemnom odeljenju hitne službe. U vreme

Džonovog telefonskog poziva svi smo bili malčice osedeli, malo smo se popunili u struku, ili smo teškom mukom omršaveli u naporima da se izborimo s viškom kilograma. Odavno sam zahvaljivao sebi na dugogodišnjoj navici trčanja, zbog koje sam ostao vitak i prilično snažan. Zahvaljivao sam sudbini na još gustoj kosi, smeđoj koliko i sedoj, i na činjenici da se žene još okreću za mnom na ulici. Uprkos tome sam neopozivo pripadao kohorti sredovečnih prijatelja.

Naravno da sam pristao da pomognem Džonu kad me je tog jutra zamolio za uslugu. Zainteresovala me je pripovest o Robertu Oliveru, ali sam se zanimao i za ručak, šansu da protegnem noge i otresem gorčinu jutra. Nikad nismo svesni svojih sudbina, zar ne? Tako bi rekao moj otac u radnoj sobi u Konektikatu. Gotovo da sam bio zaboravio na Džonov poziv do kraja radnog dana. Krupni grad se preobrazio u kišicu, veverice su trčkale po zidu zadnjeg dvorišta i skakale preko urni.

Žurno sam prošetao od kancelarije do kuće i otresao kaput u predvorju. To je bilo pre venčanja, tako da me niko nije sačekao na vratima. Nije bilo ni bluze što miriše na znoj, prebačene preko kreveta. Ostavio sam mokri kišobran da se suši, oprao ruke i napravio sendvič od lososa, pre no što ću otići u atelje, nestrpljiv da se dohvatim četkice. Setio sam se budućeg pacijenta tek kad sam osetio tanko drvo pod prstima. Upoznaću slikara koji se dohvatio noža umesto četkice. Pustio sam najomiljeniju kompoziciju, Frankovu violinsku sonatu u a-molu i potisnuo pomisao na njega. Dan je bio dug i pomalo prazan sve dok nisam počeo da ga ispunjavam bojom. Sutrašnji dan bez izuzetka sviće, sve dok ne umremo. Sutra ću upoznati Roberta Olivera.

3. Marlow

STAJAO JE NA PROZORU NOVE SOBE. GLEDAO je napolje, sa opuštenim rukama na bokovima. Okrenuo se kad sam ušao. Novi pacijent je imao sto osamdeset i koji centimetar. Bio je to muškarac snažne građe. Gledao me je, blago pognut unapred, kao bik koji se sprema na juriš. Ruke

i ramena su pucali od jedva zauzdane snage. Imao je izraz upornog, samouverenog čoveka, preplanulu put i tamnosmeđu, gustu kosu, s nešto sedina. Padala je u talasima s njegove glave. Na jednoj strani je bila viša nego na drugoj, kao da je često prolazio rukom kroz kosu. Osoblje mi je skrenulo pažnju na to da odbija da se rastane od svoje odeće. Nosio je široke pantalone od maslinastog somota, žutu pamučnu košulju i somotski sako sa ojačanjima na laktovima. Obuo je teške, smeđe, kožne cipele.

Na Robertovoj odeći je bilo mnogo mrlja od uljanih boja; crvene, nebeskoplave, žute. Boje su se isticale na neupadljivoj odeći. Imao je ostatke boje i ispod noktiju. Nije ga držalo mesto. Neprestano se premeštao s noge na nogu ili kršio ruke, natežući ojačanja na laktovima. Od dve žene ću kasnije čuti da je Robert Oliver najelegantniji čovek kog su ikad upoznale. Nikad mi neće biti jasno šta su u njemu videle. Na prozoru iza njega stajao je paket krhkih papira. Pomislih da su to sigurno „stara pisma“ iz priče Džona Garsije. Robert me je posmatrao dok sam mu prilazio. Kasnije ću često imati osećaj da smo u ringu. Prvi put sam se susreo s njegovih svetlim, izražajnim, zelenozlatnim i prilično zakrvavljenim očima. Izraz lica mu se promenio u ljutitu grimasu. Okrenuo je glavu od mene.

Predstavio sam se i pružio ruku. „Kako ste, gospodine Olivere?“

Posle kraćeg oklevanja mi je snažno protresao ruku. Ćutao je. Stekao sam utisak da je obuzet tegobnim sanjarenjem. Prekrstio je ruke, naslonivši se na zid.

„Dobro došli u Goldengrouv. Drago mi je što sam vas upoznao.“

Ćutke me je gledao u oči.

Seo sam u fotelju u uglu. Posmatrao sam ga nekoliko minuta pre no što sam progovorio. „Upravo sam pročitao vaš dosje. Poslat mi je iz kancelarije gospodina Garsije. Izgleda da ste prošle nedelje imali veoma težak dan. Zbog toga su vas uputili ovamo.“

Osmehnulo se i prvi put progovorio. „Da“, rekao je. „Imao sam težak dan.“

Postigao sam prvi cilj: progovorio je. Potrudio sam se da ne pokažem zadovoljstvo ili iznenađenje.

„Sećate li se tih događaja?“

Pogledao me je u oči. Nisam uočio nikakvo osećanje na tom licu. Imao je nesvakidašnje crte, na granici između grubosti i elegancije, upečatljive kosti, dug i širok nos. „Pomalo.“

„Da li ste raspoloženi da pričate o njima? Došao sam da vam pomognem. Isprva ću vas slušati.“

Ćutao je.

Ponovio sam. „Hoćete li da mi nešto ispričate o tome?“ Nije progovario, pa sam se opredelio za drugačiju taktiku. „Znate li da su novine pisale o onom što ste nedavno pokušali da učinite? Nisam pročitao članak kad je objavljen. Dobio sam isečke iz novina. Izašli ste na četvrtoj strani.“

Skrenuo je pogled.

Nisam odustajao. „Naslov otprilike glasi ovako: 'Umetnik napao sliku u Nacionalnoj galeriji'.“

Nasmejao se. Bio je to iznenađujuće prijatan zvuk. „To je na izvestan način tačno. Ipak, nisam je dodirnuo.“

„Čuvar vas je pre toga savladao, zar ne?“

Klimnuo je.

„Pružili ste otpor. Da li vam je žao što su vas sprečili da joj naudite?“

Na njegovom licu se pojavio nov, nedvosmisleno turobni izraz. Ujeo se za kraj usne. „Jeste.“

„To je bila slika žene, zar ne? Kako ste se osećali kad ste je napali?“ pitao sam ga, s namerom da ga iznenadim. „Šta vas je nagnalo da tako nešto učinite?“

Odgovorio mi je jednako hitro. Stresao se, kao da pokušava da odbaci dejstvo blagod sedativa, i ispravio ramena. U tom trenutku je delovao još impozantnije. Shvatio sam da može da izgleda prilično zastrašujuće i da je možda sposoban i za nasilje.

„Učinio sam to zbog nje.“

„Zbog te žene? Da li ste hteli da je zaštitite?“

Ćutao je.

Pokušao sam ponovo. „Mislite li da je na neki način htela da bude napadnuta?“

Spustio je pogled i uzdahnuo kao da mu disanje pričinjava bol. „Ne. Ne shvatate. Nisam nju napao. Učinio sam to zbog žene koju volim.“

„Zbog neke druge? Zbog vaše žene?“

„Mislite šta god vam je drago.“